

rakteristika je dána tím, že mentální model se v průběhu života člověka utváří, neustále přetváří, je obohacován novou zkušeností a ovlivňován dalšími uvědomovanými i neuvědomovanými procesy.

3. Mentální model je zprostředkován multidimenzionální strukturou zpracování informací zajišťující utváření mentální reprezentace a kromě vědomých obsahů nese i nevědomé soudy a zvědomitelné výsledky úsudků, vytvořené v procesu přímého i zprostředkovaného poznání objektu.
4. Mentální model obsahuje psychické obsahy, na jejichž základě může člověk vyvodit nová fakta, jejichž vznik a průběh se řídí mentální logikou (někdy se též hovoří o přirozené logice), která se liší od logiky formální.
5. Mentální model je jako celek subjektem nezvědomitelný; člověk si uvědomuje jen jeho část: proces vzniku a vývoje mentálního modelu je vědomí jeho nositele prakticky nedostupný.
6. Mentální model určitého jevu se vytváří pod vlivem intuitivních znalostí, tušených souvislostí, působením každodenní zkušenosti, ale i v důsledku vědomostí zprostředkovaných výukou. Lze říci, že mentální modely jsou srostlými těchto složek.
7. Mentální model je ovlivňován dalšími, zejména podobnými a dříve vytvořenými mentálními modely.
8. Mentální model podléhá zákonitostem paměťových procesů (např. není-li dlouho používán, jeho detaily se zapomínají).
9. Obsah mentálního modelu je ovlivňován prvky, které jsou uznávány v prostředí, v němž jedinec vyrůstá, ať už jde o prostředí rodiny nebo o prostředí školy, kultury apod.
10. Mentální model je součástí psychického kontextu, nemá pevných hranic, je obohacován též vyhodnocováním meta-kognitivních procesů.

A. Plháková, I. Ruisel – implicitní a explicitní teorie inteligence

Studium psychických konstruktů probíhá v psychologii prostřednictvím explicitních a implicitních teorií. Jejich proble-

matikou se zabývá slovenský psycholog I. Ruisel (viz kapitola Paměť). Explicitní teorie sumarizují vědecké konstrukce pojmů použitých na popis nebo vysvětlení psychických fenoménů. Implicitní teorie se zaměřují na úvahy a přesvědčení pokusných osob o psychickém fungování a o konstrukci a mentální reprezentaci psychologických pojmů. Zatímco explicitní teorie jsou založené na zaznamenávání skóre ve výkonových úlohách nebo testech, implicitní teorie pracují spíše se subjektivními představami. Implicitní teorie jsou důležité pro pochopení psychologických pojmů a jsou používané jako základ pro explicitní teorie. Například ve výzkumech založených na identifikaci faktorů Big Five (viz kapitola Osobnost) slouží ke kompilaci taxonomie pro dimenze osobnosti.

Pro výzkum inteligence se budou nadále používat jak explicitní, tak implicitní koncepce inteligence. Explicitní proto, že poskytují specifický obraz o podstatě inteligence a podklady pro její systematické a racionálnější měření. Implicitní teorie nacházejí uplatnění hlavně vzhledem k velkému zájmu o fenomén inteligence v každodenním životě, přičemž vytvářejí žádoucí zpětnou vazbu mezi akademickou psychologií a laiky. Další pokrok při zkoumání teoretických i praktických aspektů inteligence lze očekávat od kombinací obou přístupů.

Uvedenými přístupy se zabývá ALENA PLHÁKOVÁ (nar. 1954). Opírá se o fakt, že na základě testů inteligence, jež vycházejí z tzv. explicitních teorií inteligence, lze celkem spolehlivě předvídat úspěch ve škole, nicméně výsledky v těchto testech téměř nesouvisí s úspěšností v praktickém životě. V určitých oblastech může získat vysoce odborné znalosti i člověk, jehož IQ je průměrné. Předpokladem je systematické prohlubování získaných poznatků a jejich praktické ověřování při hlubokém zaujetí pro danou oblast. V posledních desetiletích proto začali psychologové věnovat velkou pozornost tzv. implicitním teoriím. Plháková je přesvědčena, že psychologové mají zkoumat jak explicitní, tak implicitní teorie, tím se dojde k výstižnějšímu pojetí inteligence.

v Bratislavě r. 1955. Jeho hlavním úkolem bylo řešit psychologické problémy experimentálními metodami. Psychologické laboratorium bylo v roce 1963 přebudováno na Ústav experimentální psychologie SAV. Odborníci působící v tomto ústavu interfunkčně zkoumali zejména procesy vnímání, paměti a osobnosti.

Interfunkčnost pokládá DAMIÁN KOVÁČ (nar. 1929), významná osobnost a dlouholetý ředitel ústavu, za jeden z vedoucích principů psychologické metodologie a teoretické koncepce v psychologii. Výzkumy paměťových fenoménů se realizují ve vztazích paměti s vnímáním, myšlením, inteligencí atd. Dále se nespokojí jen s používáním fyzikálních vlastností stimulace, ale manipulují nebo kontrolují jazykové a další aspekty stimulace. K uplatnění interfunkčnosti v přípravné výzkumné fázi patří kontrolované zařazování různých osob jako probandů psychologických výzkumů. To znamená, že kromě základních proměnných (věk, pohlaví a profesní stav) se snaží skládat experimentální skupiny z osob určitých strukturálně osobnostních vlastností, jako je např. emoční stabilita.

Předností prací IVANA ŠÍPOŠE (1927–1988) je, že se soustředil na teorii paměti a podával zjištění z metodologicky propracovaných experimentů týkajících se této problematiky, přičemž nezapomínal poukázat na možnosti využití poznatků v praxi. Šípoš chápal paměť jako příjem, uchování a vybavování informací. Rozvádí různé teoretické modely paměti z hlediska krátkodobé a dlouhodobé paměti i z hlediska znovupoznání.

IMRICH RUISEL (nar. 1941) jde v 80. letech ještě dále a zpřístupňuje experimentálně psychologické poznatky o projevech paměťových funkcí člověka v souvislosti s osobností. Ještě podrobněji než Šípoš se Ruisel zabývá historií experimentálního výzkumu paměti a z toho vyplývají i návrhy na rozvinutí systémově interfunkčních výzkumů. Spolupráce experimentálních psychologů s jinými odborníky, např. s tvůrci umělé inteligence, pedagogy a lékaři, je podle něho při takových výzkumech žádoucí.

Poučný je **vývoj paměťových výkonů** v životním běhu. V předškolním dětství převládá smyslově názorná paměť, ve